

УДК 330.33.4

Тетяна Вяткіна

Tatiana Viatkina

**СУЧАСНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ
РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ****MODERN PREREQUISITS OF EFFECTIVE FUNCTIONING
OF REGIONAL RESOURCE POTENTIAL**

Розкрито сутність ресурсного потенціалу регіону. Наведено класифікаційні ознаки та характеристики складових ресурсного потенціалу регіону. Зазначено відмітні риси, притаманні ресурсному потенціалу, та особливості його формування. Розглянуто принципи формування ресурсного потенціалу регіону.

Ключові слова: ресурси, ресурсний потенціал регіону, принципи формування ресурсного потенціалу, класифікація принципів, управління ресурсним потенціалом.

Постановка проблеми. Стійкість просторового розвитку економіки України безпосередньо залежить від наявності та мобілізації ресурсного потенціалу всіх її регіонів. Управління ресурсним потенціалом господарства регіонів України є одним із основних інструментів цільової орієнтації національної економіки на досягнення високих показників соціально-економічного розвитку в довгостроковій перспективі, що передбачає реалізацію комплексу заходів економічного, фінансового, інноваційного, соціального, маркетингового, структурно-організаційного характеру. Створення умов для ефективного функціонування та розвитку економічного простору країни потребує включення в господарський обіг потенційних можливостей кожної території, забезпечивши реалізацію її конкурентних переваг.

Ефективність управління ресурсним потенціалом регіону забезпечується комплексом заходів оперативного та постійного реагування на зміни середовища і процесів реалізації процедурно-технологічних складових системи стратегічного планування, створення та впровадження інновацій технічного, технологічного та інформаційного характеру, максимально повного використання виробничих потужностей, стимулювання зростання продуктивності праці, підвищення рівня кваліфікації кадрів на всіх рівнях управління господарським комплексом регіону, збільшення інвестиційної привабливості території, забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання регіону.

Формування та використання ресурсного потенціалу кожного регіону дає змогу сформувати базу для успішного розвитку «точок зростання», що сприяє створенню ареалів економічного розвитку. Проблема ефективного управління ресурсним потенціалом регіону в умовах розвитку ринкових відносин та включення регіонів України як самостійних учасників світогосподарських зв'язків є однією з головних, від успішного вирішення якої залежить конкурентоспроможність вітчизняної продукції та позиціонування регіону на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем ресурсного потенціалу присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких варто відзначити роботи Дж. Барні [1], Р. Гранта [2], Д. Кемпбела [3], Д. Норта [4], А. Томпсона [5], Г. Хемела [6] та інших. Вагомий внесок у дослідження ресурсного потенціалу на регіональному рівні здійснено науковцями-регіоналістами, серед яких варто відзначити праці В. Бондаренка [7], В. Гончарова [8], О. Коломицевої [9], С. Пасеки [10], В. Проскури [11] та ін.

Відаючи належне розробкам науковців, варто зазначити, що більшість досліджень фокусуються на окремих складових ресурсного потенціалу. Це обумовлює їх фрагментарність та відсутність єдиної теоретико-методологічної основи управління ресурсним потенціалом саме на регіональному рівні. Потребують подальшої розробки теоретичні засади управління відповідно до сучасної управлінської парадигми, що обумовлює доцільність розробки концептуальних засад стратегічного управління ресурсним потенціалом регіону з метою забезпечення його раціонального використання, нарощування та його цільової спрямованості на соціально-економічний розвиток регіону.

Метою статті є дослідження сучасних передумов ефективного функціонування ресурсного потенціалу регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передумови та умови розвитку ресурсного потенціалу детерміновані різним категоріальним рядом причин, що відповідно передбачає послідовне дослідження їх взаємодії і взаємозв'язку. Взаємозв'язок передумов і умов формування ресурсного потенціалу передбачає більш чітке розмежування тих факторів, які утворюють змістовну сторону кожного поняття з урахуванням їх динамічного зв'язку та функціонального характеру складових елементів ресурсного потенціалу.

Справа в тому, що одні й ті ж фактори можуть виступати як у ролі «передумов», так і в ролі «необхідних» умов формування ресурсного потенціалу залежно від контексту розгляду досліджуваної проблеми з точки зору того, що не існує факторів, які абсолютно повністю відносяться до «передумов», як і факторів, які абсолютно належать до «необхідних» умов розвитку ресурсного потенціалу, оскільки кожне явище в процесі свого розвитку є «точкою» перетину різних відносин детермінованості.

Зазначені фактори перетворюють, концентрують можливість формування ресурсного потенціалу в актуально існуючу дійсність окремого процесу. Особливістю факторів-передумов виступає те, що вони сприяють прискоренню процесів інтенсивності використання ресурсного потенціалу, але мають «пасивний» і «опосередкований» характер впливу, що, на відміну від «необхідних» умов, мають причинну детермінованість, а також активний і безпосередній характер впливу на процеси формування ресурсного потенціалу економічних суб'єктів регіону. Крім того, фактори-«передумови», що утворюють поле умов, мають об'єктивний і закономірний характер і поряд з причинною детермінованістю утворюють самостійний вид відносин детермінації.

Цікаву класифікацію ресурсного потенціалу висвітлює в своїй роботі В. М. Головатюк [12, с. 102–111]. На його думку, всі ресурси можна розділити на зовнішні й внутрішні. До внутрішніх він відносить ті види ресурсів, якими володіє той чи інший регіон. До зовнішніх ресурсів належать ресурси, які знаходяться за межами території, але які, в разі необхідності, могли б бути використані. При цьому обидва види ресурсів взаємозамінні. Вчений вважає, що при недостатності будь-якого ресурсу він може бути отриманий ззовні. Тільки природно-кліматичні ресурси і соціально-економічні інститути не можна запозичити. Перші – через свою унікальність (на кожній території вони свої), другі – через те, що вони набувають власної специфіки в новому культурному середовищі.

Інакше кажучи, передумовами розвитку ресурсного потенціалу є формування сукупності різних матеріальних і нематеріальних елементів, які можуть бути використані в процесі виробництва та відображають існуючі і майбутні джерела зростання і розвитку господарського комплексу регіону. До необхідних умов використання ресурсного потенціалу відноситься організаційно-управлінський потенціал, що формує інституціональні умови формування джерел зростання. Організаційно-управлінський потенціал відображає «спусковий гачок» з включення ресурсної бази в господарський обіг і визначає напрям розвитку системи та можливості залучення ресурсів. Певною мірою управлінський потенціал виступає результатом попереднього і накопиченого досвіду розвитку ресурсної бази економічних суб'єктів (країни, регіону, суб'єктів господарювання регіону, підприємств).

Так, К. М. Міско [13] зазначає, що до потенціалу регіону відносять «межу людського пізнання про максимально можливий масштаб результативності використання ресурсів території в ідеальних умовах організації конкретної господарської діяльності при найбільш повному задоволенні різноманітних потреб суспільства». Накопичений і систематизований досвід стратегічного розвитку ресурсної бази визначає позитивні зовнішні екстерналії управлінського потенціалу.

Крім цього, характеризуючи ресурсний потенціал, слід враховувати, що до його складу входять не лише ресурси, призначені до споживання в окремому періоді, але також їх страхові та інші запаси. Отже, ресурсний потенціал визначає потенційну (а не тільки реальну) можливість їх споживання в процесі суспільного виробництва. Часто вважають, що ресурсний потенціал регіону характеризує не весь запас ресурсу, що є на його території, а тільки ту його частину, яку можна одержати з урахуванням досягнутого рівня технологічного розвитку суспільства і економічної доцільності залучення в суспільне виробництво. Тому в ресурсний потенціал регіону включаються тільки такі джерела ресурсів, отримання яких можливе і ефективно на даному етапі суспільного розвитку.

Загалом в ресурсний потенціал регіону включається не тільки система ресурсів, що склалася, але й альтернативні ресурси та їх джерела, тобто нові види ресурсів, можливість використання яких науково обґрунтована і отримання (або використання) передбачене в майбутньому періоді.

Крім того, в ресурсний потенціал необхідно включити і ту частину результуючого досвіду, що пов'язана із зовнішніми негативними ефектами використання ресурсної бази, які проявляються в

«девіантному» потенціалі внаслідок забруднення навколишнього середовища, депопуляції населення, зниження якості життя і здоров'я населення, дисфункціях соціально-економічних інститутів (корупція, тіньовий сектор тощо).

Тому доцільно виокремлювати невиявлений потенціал, що відображає невикористані, нерозкриті, несформовані і неуречевлені можливості і джерела зростання. Також доцільно виокремити активний потенціал, що включає осмислені, сформовані та виявлені можливості, які нині не використовуються, але готові до використання, джерела зростання і розвитку. Разом із тим, невиявлений потенціал включає такі ресурси, які створюють приховані можливості, а поняття активного ресурсного потенціалу створює ресурси, що володіють дієвими, конкретними, вивченими можливостями, які вже нині можуть використовуватися в суспільному виробництві.

Відмінності між поняттями «невиявленого потенціалу» і «активного потенціалу» полягають у тому, що «ресурсний потенціал» відображає реальні передумови і наявні можливості до використання ресурсів для досягнення наміченої мети, виходячи з наявної практики і теоретичних меж пізнання, готових до використання ресурсів, а «невиявлений потенціал» визначає майбутні передумови і можливості зростання ресурсів, умови і механізми реалізації яких не виявлені і не визначені в практичній діяльності.

Активний потенціал включає фактори виробництва, що виявлені і конкретно використовуються, залучені в господарський обіг. Результатом виробництва є поняття «регіональна потужність», що відображає фактично досягнутий рівень розвитку і результативності використання ресурсного потенціалу на певну дату. Оскільки практика і реальна виробнича діяльність з використання ресурсного потенціалу регіону завжди є поняттям більш повним, ніж теоретичні можливості застосування ресурсного потенціалу, тому вони містять у собі результативність механізмів використання частини використовуваних джерел зростання, але несформованих і неуречевлених можливостей.

У ході відтворювального циклу на першому етапі частина «сукупного ресурсного потенціалу» стає «активним ресурсним потенціалом», що визначається на основі цілей розвитку суб'єктів господарювання регіону (максимального задоволення потреб) і виявлених механізмів (способів) поєднання ресурсів.

На другому етапі ресурсний потенціал перетворюється на фактори виробництва і відображає наявні ресурси, що реально залучені в процес виробництва за допомогою виявлених механізмів їх поєднання та використання. На третьому етапі регіональні фактори виробництва стають ресурсною потужністю, в якій відображається максимально досягнута результативність господарської діяльності при обраних способах поєднання факторів виробництва з метою найбільш повного задоволення потреб економічних суб'єктів.

Важливо виділити й пасивну частину ресурсного потенціалу, зокрема ту його складову, яка виявлена, проте за наявних умов, рівня розвитку НТП, наявної інформаційної та матеріально-технічної бази не може бути використана.

Таким чином, можна уточнити розуміння ресурсного потенціалу регіону, який відображає сукупні можливості суб'єктів, розташованих на території, на основі виявлених механізмів визначати, акумулювати і розвивати готові до використання ресурси з метою максимального задоволення потреб економічних суб'єктів у процесі оптимальної взаємодії з навколишнім середовищем і раціонального використання ресурсів.

На наш погляд, ресурсний потенціал регіону в широкому значенні необхідно розуміти подвійним чином: з одного боку, – це сукупність можливостей і засобів регіону, що беруть участь у виробництві регіонального продукту, з другого боку, – це сукупність можливостей і засобів регіону, що беруть участь у споживанні регіонального продукту. Як параметр регіонального продукту можна використовувати вироблений або використаний валовий регіональний продукт.

Концептуальну характеристику ресурсного потенціалу регіону слід розглядати як тріаду принципів єдності, доповнення та послідовності: ресурсний потенціал (як найбільш загальна характеристика, що включає наявний та резервний потенціали), активний потенціал (виявлений, готовий до використання потенціал), пасивний потенціал (потенціал, що виявлений, проте не може бути використаний); «фактори виробництва» (залучені в господарський обіг ресурси); «ресурсна потужність» (результат використання ресурсів). Концептуальну характеристику ресурсного потенціалу зображено на рис. 1.

З. С. Варналій зазначає, що головними інтегрованими складовими ресурсного потенціалу є: виробничий потенціал, природно-ресурсний потенціал, людський потенціал, фінансовий потенціал.

Кожен з них має кілька складових. Тут можна говорити також про виділення інформаційного та інституційного компонентів ресурсного потенціалу, яким важко надати кількісну (а подекуди й якісну) оцінку, проте значення яких за умови запровадження інноваційної моделі розвитку регіонів постійно зростатиме [14, с. 75].

Одним із головних принципів формування та використання ресурсного потенціалу регіону є його раціональне та економічно ефективне залучення в практику господарської діяльності, яке спрямоване на припинення руйнівного впливу виробництва на природне середовище, перехід до еколого-економічних шляхів використання ресурсного потенціалу.

Рис. 1. Концептуальна характеристика ресурсного потенціалу регіону

Під раціональним, ефективним використанням потенціалу розуміється всебічна економія витрат на виробництво продукції, врахування всіх складових виробництва та споживання продукції, мінімізація витрат, пов'язаних із видобуванням, переробкою та використанням сировини, з викорис-

танням трудового потенціалу регіону, енергетичними та транспортними витратами, наближенням до максимально об'ємних ринків збуту продукції, найбільш повним ресурсовикористанням.

Рівень ресурсних переваг регіону визначається експертно-адитивним методом на основі таких укрупнених параметрів, як: ресурсоспроможність, що забезпечується технічним станом матеріально-технічних ресурсів, рівнем кваліфікації кадрів господарства регіону, якості використовуваних природних ресурсів, інформації для прийняття управлінських рішень; ресурсний потенціал, що характеризується такими його складовими, як матеріально-технічні, трудові, природні та інформаційні ресурси. Його використання дає можливість суб'єкту здійснити поточне, перспективне і стратегічне планування регіонального розвитку на основі порівняння в кількісній формі узагальнюючого показника ресурсних переваг регіону з метою визначення його інвестиційної та інноваційної привабливості; встановлення розмірів якісних і кількісних резервів виробництва, підвищення рівня результативності використання ресурсного потенціалу регіону.

Для успішного і, головне, швидкого просування країни шляхом ринкових реформ особливо важливого значення набуває принцип комплексного використання ресурсного потенціалу регіону, який базується на комплексному використанні природних ресурсів та їх відходів, трудових, фінансових ресурсів та основних засобів виробництва. Соціально-економічний розвиток регіону на основі комплексного та більш повного використання ресурсного потенціалу ґрунтується на поєднанні існуючої бази, ринкової спеціалізації і новітніх потреб провідних галузей виробництва та інфраструктури, в основі яких враховується ресурсний потенціал регіону.

Важливим є принцип ресурсозбереження, який є основним напрямом підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу регіону.

Принцип законності та правової забезпеченості. Фактором, що стримує розвиток регіону в сучасних умовах, виступає нерозвиненість його законодавчої та інституційної бази щодо використання ресурсного потенціалу.

Принцип збалансованості та пропорційності, що передбачає забезпечення відповідності природної, соціальної, економічної, господарської та екологічної складових ресурсного потенціалу, їх рівномірного розвитку, формування оптимальних міжгалузевих пропорцій як у межах окремого регіону, так і держави в цілому. Важливо відзначити мультиплікативну залежність функціонування елементів потенціалу регіону.

Принцип системності. Ресурсний потенціал розглядається як система, що складається з підсистем, представлених потенціалами різного порядку. Останні утворюють різні системи: потенціал вищого рівня складається з потенціалів нижнього рівня. Взаємний вплив потенціалів одного рівня обумовлюється взаємозамінністю і взаємодоповнюваністю різних ресурсів. Властивість взаємозамінності передбачає, що зменшення або збільшення в системі одного ресурсу може бути компенсоване в певних пропорціях іншим ресурсом. Згідно з властивістю взаємодоповнюваності зміна в системі одного ресурсу передбачає одночасну зміну кількості іншого ресурсу [15, с. 116].

Принцип послідовності полягає у визначенні пріоритетів та розробці стратегії соціально-економічного розвитку регіону на основі ресурсного потенціалу та неухильному їх дотриманні (виконанні).

Принцип спеціалізації регіону з виробництва окремих видів продукції і послуг виходить із наявності специфічних особливостей ресурсного потенціалу, кліматичних умов, розвитку транспортної інфраструктури, наявності традицій, звичаїв, тобто всього того, що відрізняє один регіон від іншого згідно з теорією розміщення продуктивних сил.

Принцип пріоритетності розвитку окремих видів економічної діяльності в регіоні означає, що на основі наявного ресурсного потенціалу необхідно реалізувати підтримку економічно доцільних напрямів виробничо-господарської діяльності, які максимально сприяють соціально-економічному розвитку регіону.

Однак поряд із максимально ефективним господарюванням потрібно дотримуватися принципу оздоровлення екологічної ситуації, здійснення ефективних заходів з охорони навколишнього середовища. В умовах ринку в процесі використання ресурсного потенціалу регіону гостро постають питання вдосконалення управління природокористуванням та охорони довкілля. Особливу увагу необхідно надавати боротьбі з економічною безвідповідальністю за збитки, завдані природному середовищу, за випуск екологічно шкідливої продукції, за марнотратство у використанні природних ресурсів унаслідок їх низької вартості порівняно зі світовими цінами. Для оздоровлення екологічної

ситуації, забезпечення нормального стану довкілля, досягнення ефективності природокористування є потреба у виробленні, прийнятті та дотриманні системи економічних регуляторів у цій сфері.

Урахування системи принципів формування та використання ресурсного потенціалу регіону сприятиме оптимізації функціонування його складових та забезпечить підвищення ефективності регіональної економіки.

Ресурсний потенціал володіє власним відтворенням, тобто відбуваються процеси виробництва, розподілу, обміну і споживання ресурсного потенціалу в цілому і за окремими компонентами. У зв'язку з цим виникає проблема забезпечення відтворення регіонального продукту на базі розширеного (а не звуженого) відтворення ресурсного потенціалу. Економічне зростання в регіоні і в тому, і в іншому випадках якісно вирізнятиметься.

Вищевикладене вказує на те, що ресурсний потенціал регіону – складна, різноманітна категорія. Її складність виявляється також у тому, що ресурсний потенціал регіону не є в повному розумінні регіональним, оскільки розташовані на території регіону підприємства є частиною ресурсного потенціалу країни. Наприклад, розташовані в регіоні державні підприємства забезпечуються державними засобами, функції цих підприємств пов'язані з виконанням державних програм. Цей факт дає можливість виділити ресурсний потенціал в цілому і в його компонентах – державний, регіональний і місцевий рівень.

В результаті на території регіону можна виділити внутрішній регіональний відтворювальний ресурсний та державний потенціал. Проте цей розподіл повинен проводитися з урахуванням того, що на державних підприємствах можуть використовуватися внутрішні трудові, водні, земельні, енергетичні ресурси регіону. Крім того, внутрішній ресурсний потенціал регіону може не обмежуватися рамками його території і виходити за її межі. На наш погляд, яскравою особливістю регіонального відтворювального ресурсного потенціалу є можливість та наявність процесів ввезення і вивозу, імпорту і експорту ресурсів. Вивіз ресурсів регіону сприяє зростанню відтворювального потенціалу інших регіонів.

Основна проблема у дослідженні ресурсного потенціалу регіону полягає в тому, що всі його елементи функціонують одночасно і в сукупності. Інакше кажучи, ресурсний потенціал є динамічною, складною системою, елементи якої, взаємодіючи між собою, змінюють тим самим складові ресурсного потенціалу, модифікують його властивості та сприяють переходу ресурсного потенціалу в цілому на якісно вищий рівень.

Важливою складовою ресурсного потенціалу регіону є природно-ресурсний потенціал, який є визначальним чинником формування спеціалізації економіки регіону та визначається сукупністю всіх відомих на даний момент видів природних ресурсів, використання яких у майбутньому можливе за технічними критеріями. Склад, величина потенціалу, значимість окремих видів ресурсів згодом змінюються, тому їхня оцінка завжди є історично відносною. Основними характеристиками природно-ресурсного потенціалу є: просторово-територіальний аспект, ландшафтні та кліматичні особливості, наявність земельних, мінеральних, лісових, водних, фауністичних ресурсів. Природно-ресурсний потенціал також характеризується просторово-територіальною, функціональною, компонентною та організаційною структурою. Просторово-територіальна структура відображає специфіку географічного розташування та дислокації природних продуктивних сил; функціональна складова визначає формування територіального поділу праці та вплив природно-ресурсної складової на розвиток господарських комплексів та їх виробничу спеціалізацію; компонентна структура відображає міжвидові та внутрішньовидові комбінації (поєднання) складових природних ресурсів; організаційна – характеризує можливості використання природних ресурсів для забезпечення їх відтворення та розвитку продуктивних сил і регіону в цілому.

Залежно від характеру і ступеня впливу на формування основних і допоміжних виробництв природні ресурси регіону можна підрозділити на дві групи. Так, наприклад, мінеральна сировина, паливно-енергетичні ресурси, водні і земельні ресурси багато в чому визначають формування самої структури економіки регіону, склад галузей спеціалізації, масштаби їх розвитку, а такі ресурси, як кліматичні, рекреаційні, стан природного середовища регіону більшою мірою пов'язані з екзогенними умовами для розвитку допоміжних і обслуговуючих виробництв. На сьогодні в складі природно-ресурсного потенціалу виділяється екологічна складова, що визначає специфіку формування, розміщення та розвитку продуктивних сил і рівень сприятливості умов для проживання людей [14, с. 80].

Також потрібно окремо говорити про геополітичний потенціал регіону. Геополітичний потенціал визначає можливості участі регіону в транскордонному та міжрегіональному співробітництві, участі його як рівноправного учасника економічних відносин у ринковому середовищі.

Виробничий потенціал можна назвати найвагомішою складовою ресурсного потенціалу регіону. Рівень виробництва матеріальних та нематеріальних благ визначає рівень регіонального розвитку. Відповідно, низький рівень регіонального розвитку обумовлює зростання обсягів експорту сировини та збільшення імпорту продуктів кінцевої переробки. Це створює передумови позиціонування такого регіону як місткого ринку збуту.

На наш погляд, виробничий потенціал будь-якої господарської системи є не що інше, як сукупна здатність виробляти матеріальні блага, задовольняти суспільні потреби, обумовлена наявними ресурсами і умовами їх використання.

Важливою складовою, яка характеризує ресурсний потенціал регіону, є рівень розвитку інфраструктури, а особливо співвідношення рівнів розвитку економіки взагалі та інфраструктури зокрема. Багатоаспектність поняття «інфраструктура» створює значні методологічні труднощі її дослідження. Й. Шумпетер зазначає, що «успішне виконання регіоном функцій, що впливають з його спеціалізації, на пряму залежить від того, якою мірою досягнуті правильні співвідношення між галузями спеціалізації та допоміжними інфраструктурними виробництвами». До виробничої інфраструктури регіону зазвичай відносять «всі види транспорту, об'єкти паливно-енергетичного забезпечення, засоби зв'язку та інформатики, об'єкти комунального обслуговування і природоохоронного призначення» [16, с. 70].

У зв'язку з великомасштабними перетвореннями у виробничій сфері, які впливають на відносини розподілу, обміну і споживання, постають додаткові вимоги до інфраструктури, яка забезпечуватиме рух ресурсів та продуктів у регіоні.

На сучасному етапі дедалі більшого значення і пріоритетності у складі ресурсного потенціалу регіону набуває людський потенціал, який характеризується чисельністю населення, режимом його відтворення, статеві-віковою структурою, особливостями системи розселення, рівнем урбанізації, рівнями освіти і професійної кваліфікації, доходами та витратами, життєвим рівнем населення, забезпеченістю соціальними послугами тощо. Роль трудового потенціалу як чинника регіонального розвитку і надалі зростатиме, що вимагає розробки і впровадження механізмів його зміцнення.

Людський потенціал, що бере участь у формуванні ресурсного потенціалу регіону, володіє унікальними характеристиками та вимагає особливого підходу до дослідження. Він формується і розвивається під впливом демографічних, економічних, екологічних, науково-технічних і природно-кліматичних чинників та знаходиться в тісній взаємодії з іншими елементами потенціалу регіону.

Важливо також відзначити, що населення як самостійний елемент ресурсного потенціалу регіону виступає, з одного боку, як виробник, а з іншого – як основний споживач. Тому у складі ресурсного потенціалу населення розглядається з точки зору можливостей забезпечення регіону людськими ресурсами необхідної якості і в потрібній кількості. Крім того, місткість внутрішнього ринку для продукції комплексних та інфраструктурних виробництв формується залежно від чисельності населення і його доходів [17, с. 267].

Фінансовий потенціал регіону як грошова форма всіх його ресурсів визначається сукупністю власних і позикових фінансових ресурсів усіх інституційних одиниць, що функціонують у його складі. При цьому на території регіону діють три самостійні фінансові підсистеми: державних фінансових ресурсів, органів місцевого самоврядування, а також окремих юридичних і фізичних осіб.

Щоб забезпечити соціально-економічний розвиток економіки регіону і країни в цілому, необхідний значний інвестиційний потенціал. Інвестиційний потенціал регіону відображає ступінь можливості вкладення в активи тривалого користування, включаючи вкладення в цінні папери з метою отримання прибутку або інших суспільно-господарських результатів.

Інвестиційний потенціал формують інвестиційні ресурси, для виникнення яких необхідні такі умови: власні інвестиції підприємств, існування заощаджень і здатність населення здійснювати поточні заощадження; можливість обслуговування боргу; іноземні позики та інвестиції. Масштаби і ефективність реалізації інвестиційного потенціалу визначаються ступенем сприятливості інвестиційного клімату.

Інвестиції можна розглядати як грошові кошти, цільові банківські вклади, паї, акції і інші цінні папери, технології, машини, ліцензії, зокрема на товарні знаки, кредити будь-яке інше майно

або майнові права, інтелектуальні цінності, що вкладаються у об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку (доходу) і досягнення позитивного соціального ефекту.

Рівень інвестицій впливає на введення виробничих потужностей, на збільшення і відновлення основних засобів виробництва і на темпи економічного розвитку. Рівень інвестиційного потенціалу визначає макроекономічні умови господарювання, зокрема наявність факторів виробництва, таких як людські, природно-ресурсні, інфраструктурні, фінансові, споживчі тощо.

В умовах сьогодення особливої значимості набувають інформаційні ресурси, які є сукупністю відомостей, знань, даних про фактичні події, фізичні й інші явища, властивості об'єктів, які містять елементи новизни для одержувача і використовуються в процесі ухвалення управлінських рішень при формуванні і розвитку підсистемних складових економічного комплексу регіону. За допомогою інформації реалізуються зв'язки між керуючою та керованою складовими управлінської підсистеми регіону і зовнішнім середовищем.

Останнім часом різко зріс інтерес до проблем, пов'язаних із соціально-економічним розвитком регіонів. У міру зростання проблем, пов'язаних із нерівномірним економічним розвитком, посиленням впливу антропогенних дій на навколишнє середовище, необхідними є активізація аналізу і прогнозування ресурсного потенціалу регіону. Поряд з тим зазнають поступової зміни пріоритети розміщення виробництва, послаблюється значення природних ресурсів як основного чинника соціально-економічного розвитку регіону, починають відігравати вирішальну роль у формуванні та розвитку економіки держави та її регіонів інші види ресурсів – інтелектуальні, фінансові, людські, інформаційні. Незважаючи на це, природно-ресурсний потенціал визначає стан і можливості розвитку регіону і є однією з головних результуючих характеристик його розвитку, він виконує особливу роль у системі організації національного господарства, регіональної і виробничої організації, виступаючи як її матеріальна основа. При цьому величина сукупного ресурсного потенціалу регіону характеризує рівень розвитку продуктивних сил, визначає конкурентоспроможність регіону, ступінь капіталізації підприємств.

Тому вважаємо, що ресурсний потенціал регіону є складною системою, до складу якої входять взаємопов'язані елементи, які утворюють структуру ресурсного потенціалу. Система взаємопов'язаних елементів потенціалу регіону об'єднана структурними зв'язками, які надають їй цілісність, можливість забезпечувати взаємодію між складовими елементами в цілому та чинниками зовнішнього середовища. У зв'язку з цим, ми пропонуємо виокремити такі структурні елементи ресурсного потенціалу, зокрема: людський, матеріально-технічний, інформаційний, природний та інші.

Висновок. Концептуальна характеристика ресурсного потенціалу регіону побудована за тріадою принципів єдності, доповнення та послідовності: ресурсний потенціал (як найбільш загальна характеристика, що включає наявний та резервний потенціали), активний потенціал (виявлений, готовий до використання потенціал), пасивний потенціал (потенціал, що виявлений, проте не може бути використаний); «фактори виробництва» (залучені в господарський обіг ресурси); «ресурсна потужність» (результат використання ресурсів). У підсумку, ресурсні можливості суб'єктів господарювання регіону слід розглядати як систему взаємодії різних елементів, що включає: «ресурсну потенцію» як невиявлені і невикористовувані ресурси; «ресурсний потенціал» як виявлені, невикористовувані, але готові до використання ресурси; «девіантний потенціал» як величину «пошкодження» ресурсного потенціалу та розглянуту як виявлені ресурси, проте такі, що не можуть бути використані; «фактори виробництва» – виявлені й ті, що використовуються в процесі виробництва, ресурси; «ресурсна міць» – результат реально використаних у виробництві ресурсів.

Функціональне призначення ресурсного потенціалу регіону полягає у збереженні та покращенні якісних характеристик ресурсів, значною мірою залежить від основних факторів, що впливають на макроекономічну результативність розвитку господарства регіону в цілому і ефективність використання всіх видів ресурсів. Ресурсоспроможність господарства регіону визначена як здатність за допомогою ресурсів господарства регіону виробляти продукцію, надавати послуги в тому вартісному і натуральному обсязі, який, за вирахуванням витрат на спожиті ресурси, протягом певного періоду часу приносить прибуток, що відповідає чи перевищує середньоринковий.

Список використаної літератури

1. Барни Дж. Б. Может ли ресурсная концепция принести пользу исследованиям в области стратегического управления? / Дж. Б. Барни // Российский журнал менеджмента. – 2009. – Т. 7, № 2.
2. Грант Р. М. Ресурсная концепция конкурентных преимуществ: практические выводы для формулирования стратегии / Р. М. Грант // Вестник СПбГУ. – 2003. – Сер. 8, вып. 3. – С. 47–76.
3. Кэмпбелл Д. Стратегический менеджмент : [учебник] / Кэмпбелл Д., Стоунхаус Д., Хьюстон Б. – М. : Прогресс, 2003. – 336 с.
4. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт. – К. : Основи, 2000. – 198 с.
5. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. – М. : Вильямс, 2002. – 928 с.
6. Хэмел Г. Конкурируя за будущее. Создание рынков завтрашнего дня. / Г. Хэмел, К. К. Прахалад – М. : Олимп-Бизнес, 2002. – 288 с.
7. Сукупний ресурсний потенціал регіону: стан, проблеми та перспективи / В. М. Бондаренко, Л. Г. Чернюк, Т. В. Пепа, Л. М. Бондаренко. – Вінниця : РВВ ВНАУ – ПП Балюк І. Б., 2010. – 263 с.
8. Гончаров В. М. Формування організаційно-економічного механізму державної стратегії розвитку інвестиційного потенціалу регіону : [монографія] / В. М. Гончаров [та ін.] – Луганськ : Ноулідж, 2012. – 155 с.
9. Коломицева О. В. Стратегія структурних змін економіки регіонів: методологія і практика : [монографія] / О. В. Коломицева. – Черкаси : Брама-Україна, 2010. – 372 с.
10. Проскура В. Ф. Ресурсне забезпечення підприємств регіону / В. Ф. Проскура // Теорія та практика управління економічним розвитком : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22-24 листоп. 2012 р.). – В 3 т. – Т. 3. – Донецьк : Фирма «Друк-Інфо», 2012. – С. 84–85.
11. Головатюк В. М. Вимірювання інноваційного потенціалу в контексті формування стратегії розвитку господарства / В. М. Головатюк, В. П. Соловійов // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 1. – С. 102–111.
12. Миско К. М. Ресурсний потенціал регіона (теоретическіє і методологіческіє аспектіє ісследованія) / К. М. Миско. – М. : Наука, 1991. – 94 с.
13. Варналій З. С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : [монографія] / З. С. Варналій. – К : Знання України, 2005. – 498 с.
14. Максимов В. В. Методические вопросы оценки экономического потенциала территории / В. В. Максимов // Вісник Східноукраїнського національного університету. – 2001. – № 1 (35). – С. 113–117. – (Серія : Економічні науки).
15. Шумпетер Й. Й. Теория экономического развития. / Й. Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 401 с.
16. Ланцов В. А. Потенциал территории: экономические, социальные и экологические аспекты / Ланцов В. А., Бабкина Л. Н., Песецкая Е. В. – С.Пб : УРСС, 1994. – 568 с.
17. Зенченко С. В. Інвестиційний потенціал регіону / С. В. Зенченко, М. А. Шеметкіна // Економіка. – 2007. – № 6.

References

1. Barney, J. B. (2009) *Mozhet li resursnaya koncepciya prinesti pol'zu issledovaniyam v oblasti strategicheskogo upravleniya? Rossiyskiy zhurnal menedzementa*, 7 (2).
2. Grant, R. M. (2003) *Resursnaya konceptciya konkurentnyh preimuschestv: prakticheskiye vyvody dlya formulirovaniya strategii. Vestnik SPbGU*, 8 (3), pp. 47–76.
3. Campbell, D., Stonehouse, D., Houston, B. (2003) *Strategicheskiiy menedzhment*. Moscow: Progress, 336 s.
4. Nort, D. (2000) *Instytutsii, instytutsionalna zmina ta functsiionuvannya ekonomiky*. Kyiv: Osnovy, 198 s.
5. Thompson, A. A., Strickland, A. J. (2002) *Strategicheskiiy menedzhment: kontseptsii i situatsii dlia analiza*. Moscow: Wiliams, 928 s.
6. Hamel, G., Prahalad, K. (2002) *Konkuriruya za budushee. Sozdanie rynkov zavtrashnego dnia*. Moscow: Olimp-Biznes, 288 s.
7. Bondarenko, V. M., Cherniuk, L. G., Pepa, T. V., Bondarenko, L. M. (2010) *Sukupnyy resursnyy potencial regionu: stan, problemy ta perspektyvy*. Vinnitsya: RVV VNAU, PP Baliuk, 263 s.
8. Goncharov, V. M. ta in. (2012) *Formuvannya organizacijno-ekonomichnogo mehanizmu derzhavnoi' strategii' rozvytku investytsijnogo potencialu regionu*. Lugansk: Noulidzh, 155 s.
9. Kolomytseva, O. V. (2010) *Strategija strukturnykh zmin ekonomiky regioniv: metodologija i praktyka*. Cherkasy: Brahma-Ukraina, 372 s.
10. Proscura, V. F. (2012) *Resursne zabezpechennya pidpnyemstv region. Teorija ta praktyka upravlinnja ekonomichnym rozvytkom: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, (3). Donetsk: Firma «Druk-Info», pp. 84–85.
11. Golovatiuk, V. M., Soloviov, V. P. (2009) *Vymiruvannya innovatsiynogo potentsialu v konteksti formuvannya strategii rozvytku gospodarstva. Mehanizm reguljuvannya ekonomiky*, (1), pp. 102–111.
12. Mysko, K. M. (1991) *Resursnyy potencial regiona (teoreticheskije i metodologicheskije aspekty issledovaniya*. Moscow: Nauka, 94 s.

13. Varnaliy, Z. S. (2005) Regiony Ukrainy: problemy ta priorityty social'no-ekonomichnogo rozvytku. Kyiv: Znannia Ukrainy, 498 s.
14. Maksimov, V. V. (2001) Metodicheskiye voprosy otsenki ekonomicheskogo potentsiala territorii. *Visnyk Shidnoukrai'ns'kogo nacional'nogo universytetu. Ekonomichni nauky*, 1 (35), s. 113–117.
15. Shumpeter, J. J. (1982) Teorija ekonomicheskogo razvitija. Moscow: Progress, 401 s.
16. Lantsov, V. A., Babkina, L. N., Pesetskaja, E. V. (1994) Potencial territorii: ekonomicheskie, social'nye i ekologicheskie aspekty. St. Petersburg: URSS, 568 s.
17. Zenchenko, S. V., Sheremetkina, M. A. (2007) Investycynnyy potencial region. *Ekonomika*, (6).

Tatiana Viatkina

MODERN PREREQUISITS OF EFFECTIVE FUNCTIONING OF REGIONAL RESOURCE POTENTIAL

Managing resource potential of the region provide a set of measures operational and permanent response to changes in the environment and the process of implementing procedural and technological components of the strategic planning, development and innovation, technical, technological and informational nature, most full capacity utilization, stimulating productivity growth, improve skills. Personnel at all levels of economic complex of the region, increasing the investment attractiveness, ensuring the financial sustainability of businesses in the region.

The classification of the resource potential of a number of domestic and foreign scientists. In accordance with this classification, all resources can be divided into external and internal. The internal it includes those types of resources owned by a particular region. The external resources include resources that are outside the territory, but which, if necessary, could be used. Thus both types of resources are interchangeable. Only natural climatic resources and socio-economic institutions can not borrow.

Separately isolated undetected potential, reflecting unused, unsolved, immature opportunities and sources of growth, and active potential, including meaningful formed and identified opportunities which are presently used, but ready to use sources of growth and development.

Conceptual description of the resource potential of the region as a triad of principles: unity, additions and consistency: resource potential (as the most general description, including existing and reserve potentials), the active potential (discovered, ready to use potential), passive potential (potential that detected, but can not be used); "Factors of production" (involved in the economic turnover of resources); "Resource capacity" (the result of the use of resources).

The system of the main principles of formation and use of the resource potential of the region.

Keywords: *resources, resource potential of the region, the principles of formation resources, classification principles, management potential.*

Статтю представляє д.е.н. Т. Г. Вяткіна, Черкаський державний технологічний університет.